

İKLİM MÜZAKERELERİ VE TÜRKİYE

Barış Gençer Baykan*

Yönetici Özeti

Birleşmiş Milletler İklim Zirvesi 29 Kasım-10 Aralık 2010 tarihlerinde Meksika'nın Cancun kentinde yapılıyor. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin arasında iklim değişikliğine neden olan seragazi emisyonlarının sınırlandırılmasında sorumluluğun nasıl paylaşılacağı sorusu müzakerelere damgasını vuruyor ve emisyonları sınırlamak üzere bir bağlayıcı kararlar çıkması beklenmiyor. Türkiye iklim müzakerelerinde özel koşullarını öne sürerek iklim değişikliği ile mücadele ve uyumda ulusal ve uluslararası planda etkin bir rol oynamaktan kaçınıyor.

İklim Zirvesi Cancun'da devam ediyor

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMDİÇS) 16. Taraflar Konferansı 194 ülkenin katılımıyla 29 Kasım-10 Aralık 2010 tarihlerinde Meksika'nın Cancun kentinde iklim değişikliği ile mücadelede izlenecek yol haritasını belirlemek için toplanıyor. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), gelişmiş ülkelerden ve gelişmekte olan ülkelerden farklı sorumluluklar almalarını bekliyor. Panel, sıcaklık artışını 2 derecenin altında tutabilmek için küresel karbon emisyonlarının 2050 yılı itibariyle yarıya indirilmesini tavsiye ediyor. Gelişmiş ülkeler için 1990'ı baz yıl olarak 2020 yılı için yüzde 25-40'luk bir azaltımı, gelişmekte olan ülkeler için artıştan yüzde 15-30'lık bir azaltımı öngörüyor. Bu çerçevede gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler arasında sorumlulukların nasıl paylaşılacağı sorusu iklim müzakerelerine damgasını vuruyor.

2009 yılında Kopenhag'da gerçekleştirilen 15. Taraflar Toplantısı'nda bir araya gelen uluslararası toplum, 2012 yılında sona erecek Kyoto Protokolü'nün yerini alacak bağlayıcı bir anlaşma için uzlaşmakta başarısız olmuşlardı. Gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliği ile mücadele edebilmeleri için 2010-2012 yılları arasında 30 milyar \$, 2020'ye kadar da yıllık 100 milyar \$'lık bir fon oluşturulması kararlaştırılmış ama hayata geçirilmemişti. Kopenhag Mutakabati'na 2009 Aralık'tan bugüne 140 ülke katıldı ve 85 ülke emisyon 2020'ye kadar emisyon indirimine gideceklerini ya da emisyonda artıştan azaltıma gideceklerini taahhüt etti. Bununla beraber Cancun'da sürdürülecek müzakerelerden de emisyonların sınırlandırılmasına yönelik kapsamlı ve bağlayıcı bir anlaşma çıkması beklenmiyor.

Cancun'da İklim Fonu'nun hayata geçirilmesi, ormansızlaşmanın önüne geçilmesi için finansal yardımların düzenlenmesi, gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere temiz teknolojilerin transferi ve ülkelerin alacağı önlemlerin hangi yollarla izlenebileceği ve ölçülebileceği tartışılacak. Düzenlenecek yardımların Dünya Bankası mı yoksa Birleşmiş Milletler kanalıyla mı yapılacağı ve iklim yardımlarının mevcut uluslararası yardımlardan ayrılıp ayrılmayacağı tartışılacak diğer konular arasında.

Ekonomik kriz seragazi emisyonlarını düşürdü

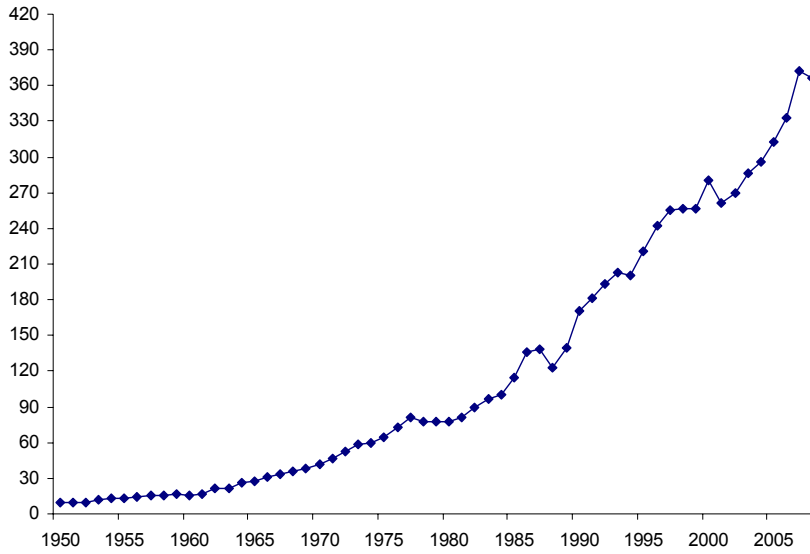
BM Dünya Meteoroloji Örgütü'ne göre atmosferdeki toplam seragazi konsantrasyonu sanayi devriminin başlangıcına kıyasla yüzde 38 arttı. Öte yandan 2008 yılında ekonomik krizin etkisiyle küresel karbon

* Araştırma Görevlisi, **Betam**, baris.baykan@bahcesehir.edu.tr

emisyolları 1992 yılından bu yana ilk defa azaldı ve yüzde 1,3'lük bir düşüşle 31,3 milyar tona geriledi. Ayrıntılı olarak bakıldığında gelişmiş ülkelerin seragazı emisyonlarında büyük düşüşler kaydedildiği görülüyor: Amerika yüzde 6,9; İngiltere yüzde 8,6; Almanya yüzde 7; Japonya yüzde 11,8 ve Rusya yüzde 8,4. Gelişmekte olan ülkelerin emisyonlarında ise artışlar sözkonusu: Çin yüzde 8; Hindistan yüzde 6,2 ve Kore yüzde 1,4.¹ Avrupa Komisyonu tarafından açıklanan bilgilere göre AB çapında sanayi tesislerinin toplam karbondioksit salınımı 2009 yılında 1.887 milyar ton olarak kaydedildi. Küresel ekonomik krizin sanayi üretimini ve enerji talebini düşürmesi nedeniyle bu miktar 2008 yılına kıyasla yüzde 11 oranında düşüşe denk geliyor.²

Türkiye ekonomisinin yüzde 0,9 büyüdüğü 2008 yılında ekonomik durgunluğa bağlı olarak seragazı emisyonları bir önceki yıla göre yüzde 2 azaldı. Türkiye'nin seragazı emisyonları 80'li yılların ortalarından itibaren hızla atmaya başlamış ve ekonomik krizlerin hissedildiği 1988,1994,1999 ve 2001 yılları dışında devamlı artmış. Ekonominin yüzde 4.7 küçüldüğü 2009 yılına ait seragazı emisyonları ise 2011 yılında yayınlanacak.

Şekil 1: Türkiye'nin 1950-2008 yılları arası seragazı emisyonları

Kaynak: UNFCCC³;CIADC, populstat, ONU, AFP⁴

TÜİK verilerine göre Türkiye'nin 2008 yılı toplam seragazı emisyonu CO₂ eşdeğeri olarak 366,5 milyon ton olarak tahmin ediliyor. 2008 yılı emisyonlarında CO₂ eşdeğeri olarak en büyük payı yüzde 76 ile enerji kaynaklı emisyonlar alırken, ikinci sırada yüzde 9 ile atık bertarafı var. Endüstriyel işlemler ve tarımsal faaliyetler ise sırasıyla yüzde 8 ve yüzde 7 paya sahip.

Türkiye iklim müzakerelerinde ağırdan alıyor

İklim müzakerelerinin tarihine baktığımızda Türkiye'nin, uluslararası toplumun iklim değişikliği ile mücadelesine aktif biçimde katılmayı tercih etmediğini görüyoruz. Türkiye, 1997 yılında BMİDÇS (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi) kapsamında imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü'ne oldukça gecikmeli olarak 2009 yılı Şubat ayında 185. ülke olarak taraf oldu. 2012'de sona erecek Kyoto Protokolü yerine geçecek anlaşmanın tartışıldığı Kopenhag'daki müzakerelerde Türkiye'den belirli bir ekonomik refah seviyesine erişmeden sera gazı emisyonlarını azaltmasının beklenilmemesi ve emisyon artış hızından azaltım stratejisi izlenmişti. Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu'nun, "2020 yılı sera gazı emisyon miktarından yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, nükleer santrallerin kurulması ve demiryolu taşımacılığına geçilmesi gibi sebeplerle yüzde 11 oranında artıştan azaltıma gidilebileceği" ifadesine rağmen Kopenhag'dan bağlayıcı bir anlaşma

¹ P. Friedlingstein,R. A. Houghton,G. Marland,J. Hackler,T. A. Boden, T. J. Conway,J. G. Canadell,M. R. Raupach,P. Ciais, C. Le Quéré (2010) Update on CO2 emissions, Nature Geoscience, 21 Kasım 2010

² <http://www.euractiv.com.tr/cevre/article/ab-karbon-emisyonunu-2009da-11-azaltilti-009609>

³ Global Map Annex 1, <http://maps.unfccc.int/di/map/>

⁴ Climat : les émissions de carbone des pays du G20, http://www.lemonde.fr/le-rechauffement-climatique/infographie/2009/11/30/climat-les-emissions-de-carbone-des-pays-du-g20_1272402_1270066.html

çıkmayacağı ihtimalinin belirmesiyle bu azaltım hedefi telaffuz edilmedi.⁵ Aralık 2009'dan bu yana Kopenhag Mutakatı'na katılan 140 ülke içinde Türkiye yerini almadı.

Türkiye'nin iklim müzakerelerindeki temel dayanağı, Türkiye'nin iklim değişikliğine katkısının gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çok az olduğu ve kişi başına düşen CO₂ emisyonlarında Türkiye'nin Dünya, OECD ve AB kişi başı ortalamalarının altında olduğu görüşüydü. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın modelleme çalışmaları neticelerine göre 2020 yılı seragazi emisyonlarını 682,7 milyon ton olarak hesaplanıyor.⁶ 1990 yılında kişi başı 3 ton olan emisyonlar ise 2008 yılında 5 ton değerine ulaştı. Dünya ortalaması yaklaşık 4 ton iken AB'de 10,5 ton seviyelerinde. Seragazi artış oranları bu hızda devam ederse 2012 yılında 6 tona, 2020 yılında ise 9,5 tona ulaşacak.

İklim değişikliği ile mücadelede Türkiye kaçak güreşiyor

Türkiye'nin iklim değişikliği kapsamındaki ulusal vizyonu; *"iklim değişikliği politikalarını, kalkınma politikalarıyla entegre etmiş, temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırmış iklim değişikliğiyle mücadeleye "özel şartlar" çerçevesinde aktif katılım sağlayan ve yüksek yaşam kalitesiyle refahı tüm vatandaşlarına düşük karbon yoğunluğu ile sunabilen bir ülke olmaktadır"* şeklinde özetlenmektedir.⁷ Türkiye'nin bu vizyonda öne çıkardığı temel husus "özel şartlar"dır. Diğer başlıklardaki perspektifler ise mevcut politikalarla uyumsuzluk göstermektedir. Türkiye temiz ve yenilenebilir enerji konusunda sahip olduğu büyük potansiyele rağmen gerekli adımları atamamıştır. 2008 yılında enerji talebinin %92'si fosil yakıtlardan (%32 doğalgaz, % 30 petrol, %30 kömür) oluştu. Rüzgarda 48 bin MW olan teknik potansiyelin yalnızca bin MW'ı kullanılmaktadır. Yerli enerji kaynakları arasında güneşin payı yüzde 1,5 seviyesindedir. Yenilenebilir Enerji Kaynakları (YEK) Teşvik Kanunu henüz Meclis'ten geçmemiştir. 1/3'lük bir oranla dünyadaki karbondioksitin en büyük sorumlusu ve en kirli fosil yakıt olan kömürle çalışacak, yapım ya da planlama aşamasında 47 yeni kömürlü termik santral bulunuyor. İklim Değişikliği Politikaları Mevcut Durum Değerlendirmesi Raporu'nda ele alındığı gibi *"Düşük karbonlu ekonomik kalkınmaya ilişkin makro-ekonomik analizler ve sektörel etki analizlerinin bulunmayışı önemli bir eksiklik ve seragazi emisyonlarının azaltılması için seçenekler ve bunların maliyetleri yanında sağlayacağı faydaların da analizini kapsayan araştırmalar yetersizdir."*⁸ Avrupa Birliği Komisyonu'nun hazırladığı Kasım ayında yayınladığı Türkiye İlerleme Raporu'nda Çevre Faslı başlığı altında iklim değişikliğine ilişkin olarak "çok sınırlı ilerleme kaydedildiği" ve son zamanlarda Türkiye'nin uluslararası iklim müzakerelerinde AB pozisyonlarıyla uyumlu hareket etmeme eğiliminde" olduğu belirtiliyor.

Uluslararası müzakerelerde bağlayıcı kararlar çıkmadığı sürece Türkiye özel koşullarını bahane ederek iklim değişikliğine karşı ulusal ve uluslararası planda etkin bir mücadele vermekten kaçınacaktır. Fosil yakıtlara dayalı bir enerji sistemi ve doğal kaynakların sürdürülemez kullanımına dayalı bir model ise iklim değişikliği ile mücadelenin ve iklim değişikliğine uyumun maliyetini arttıracaktır.

⁵ www.iha.com.tr/haber/detay.aspx?nid=82430&cid=758

⁶ http://www.iha.com.tr/haber/detay.aspx?nid=82430&cid=758 28/07/2009

⁷ Türkiye Cumhuriyeti Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi, Aralık 2009

⁸ Türkiye'nin İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı'nın Geliştirilmesi Projesi, Ağustos 2010